

Jak číst účetní výkazy

vybraných účetních jednotek

DANUŠE PROKŮPKOVÁ
MICHAL SVOBODA

JAK ČÍST ÚČETNÍ VÝKAZY
VYBRANÝCH ÚČETNÍCH JEDNOTEK

Jak číst účetní výkazy vybraných účetních jednotek

DANUŠE PROKÚPKOVÁ
MICHAL SVOBODA

Vzor citace: PROKŮPKOVÁ, D.; SVOBODA, M. *Jak číst účetní výkazy vybraných účetních jednotek*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 152 s.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Prokúpková, Danuše

Jak číst účetní výkazy vybraných účetních jednotek / Danuše Prokúpková, Michal Svoboda. -- Vyd. 1. -- Praha : Wolters Kluwer, 2014. -- 152 s.

657 * 657.375 * (437.3)

- účetnictví -- Česko
- účetní výkazy -- Česko
- příručky

657 - Účetnictví [4]

Tato publikace byla připravena za přispění prostředků z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumu, vývoje a inovací na Fakultě financí a účetnictví VŠE v Praze v roce 2013.

Recenzenti:

doc. Ing. Hana Březinová, CSc.

prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.

Ing. Jiří Lorenc

© Ing. Danuše Prokúpková, 2014

© Ing. Michal Svoboda, Ph.D., 2014

ISBN: 978-80-7478-522-1 (brož.)

978-80-7478-523-8 (e-pub.)

978-80-7478-524-5 (mobi.)

978-80-7478-525-2 (pdf.)

OBSAH

Seznam zkratk	8
1 Informační systémy	10
1.1 Základní rozdělení informačních systémů	10
1.2 Účetnictví jako informační systém	13
1.3 Uživatelé a jejich informační potřeby	16
1.4 Proč zkoumat účetnictví	22
1.5 Účel, poslání a koncepce účetnictví	25
<i>Shrnutí kapitoly</i>	26
2 Účetní závěrka – předpoklady, zásady a prvky	28
2.1 Předpoklady sestavování účetní závěrky	28
2.2 Zásady sestavování účetní závěrky	30
2.3 Prvky účetní závěrky	35
2.3.1 Aktivum vs. majetek	36
2.3.2 Dluh vs. závazek	38
2.3.3 Vlastní kapitál	39
2.3.4 Náklady	40
2.3.5 Výnosy	41
<i>Shrnutí kapitoly</i>	42
3 Účetní výkazy a hlediska jejich vytváření	44
3.1 Využití účetních výkazů	44
3.2 Struktura účetních výkazů	45
3.2.1 Rozvaha	46
3.2.2 Výkaz zisku a ztráty	49
3.2.3 Přehled o peněžních tocích (Cash Flow)	51
3.2.4 Přehled o změnách vlastního kapitálu	53
3.2.5 Příloha	54
<i>Shrnutí kapitoly</i>	55
4 Oceňování	56
4.1 Historická cena (pořizovací cena)	57
4.2 Reálná hodnota (RH)	58
4.3 Reprodukční pořizovací cena	59

4.4	Nominální hodnota.....	59
4.5	Vlastní náklady.....	61
4.6	Navázání na ocenění.....	61
	<i>Shrnutí kapitoly</i>	62
5	Účetní metody a postupy.....	63
5.1	K čemu mají sloužit účetní metody a postupy	63
5.2	Interpretace účetních metod	64
5.2.1	Účty „příštích období“	65
5.2.2	Dohadné účty.....	68
5.2.3	Rezervy	70
5.2.4	Odpisy dlouhodobých aktiv	72
5.2.5	Opravné položky.....	75
5.2.6	Podrozvaha	78
5.3	Rizika vyplývající z používání účetních metod	80
5.3.1	Účty příštích období	81
5.3.2	Dohadné účty.....	82
5.3.3	Rezervy	84
5.3.4	Odpisy dlouhodobých aktiv	85
5.3.5	Opravné položky.....	87
5.3.6	Podrozvaha	89
	<i>Shrnutí kapitoly</i>	90
6	Finanční analýza účetních výkazů	92
6.1	Význam a poslání finanční analýzy.....	92
6.2	Zdroje, přístupy, metody a techniky finanční analýzy	93
	<i>Shrnutí oddílu</i>	97
6.3	Výkazové a mezivýkazové vazby.....	97
	<i>Shrnutí oddílu</i>	101
6.3.1	Vnitřní výkazové vazby – Rozvaha	102
6.3.2	Vazba mezi rozvahou a výsledkem hospodaření (VZZ).....	105
6.3.3	Vazba mezi rozvahou, přehledem o peněžních tocích a VZZ.....	106
	<i>Shrnutí oddílu</i>	110
6.3.4	Vazba mezi rozvahou a finančním výkazem o příjmech a výdajích	110
	<i>Shrnutí oddílu</i>	112
6.4	Finanční stabilita – pravidla optimalizace.....	112
	<i>Shrnutí kapitoly</i>	114

7 Interpretace výstupů	118
7.1 Rizika právní a účetní	120
7.2 Příklad finanční analýzy – Případová studie	125
7.2.1 Metoda horizontálního rozboru	126
7.2.2 Metoda vertikálního rozboru výkazu.....	131
<i>Shrnutí kapitoly</i>	136
8 Slovník použitých pojmů	137
Summary	144
Literatura	145
O autorech	146
Rejstřík	148

SEZNAM ZKRATEK

3E	Kritéria pro stanovení efektivity, účelnosti a hospodárnosti
CF	Výkaz o peněžních tocích (Cash Flow)
CP	Cenné papíry
DM	Dlouhodobý majetek
DHM	Dlouhodobý hmotný majetek
DNM	Dlouhodobý nehmotný majetek
FÚ	Finanční účetnictví
FV	Finanční výkaz
IS	Informační systém
KM	Krátkodobý majetek
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
PO	Příspěvkové organizace
PS	Počáteční stav
RH	Reálná hodnota
ÚJ	Účetní jednotka
ÚV	Účetní výkazy
ÚZ	Účetní závěrka
VÚJ	Vybrané účetní jednotky
VZZ	Výkaz zisku a ztráty (výsledovka)
ZC	Zůstatková cena
ZS	Zůstatkový stav
ZÚ	zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů

1 INFORMAČNÍ SYSTÉMY

Cílem kapitoly je:

- Uvést základní rozdělení IS a rozdíly mezi nimi.
- Uvést uživatele účetních výkazů a jejich informační potřeby.
- Představit účetnictví jako nezastupitelný systém pro zasvěcené finanční řízení a finanční analýzu.

1.1 Základní rozdělení informačních systémů

Odpovědné **rozhodování** všech orgánů o řízení ekonomiky vyžaduje spolehlivé informace, bez nichž nemůže management rozhodovat a výkonné orgány produktivně a efektivně řídit. K tomu, aby získaly spolehlivé informace, musí mít každá organizace – ÚJ, vytvořen **systém sběru, třídění a zpracování dat**, nastavené způsoby jejich analýzy a navazující řídicí a kontrolní postupy. Základ tohoto systému tvoří rozpočtový a účetní systém.

Zpracování
informací

Informace jsou všudypřítomné. Množství a velmi často i složitost při zpracování dat a informací vyžadují v současné době pro jejich pořízení, zpracování a následně smysluplné využívání odpovídající informační technologie. Vývoj jak v oblasti technického vybavení (hardware), tak i programového vybavení (software) je velice dynamický, je to konjunkturální záležitost.

Výběr vhodného systému je poněkud nesnadný, neboť většina nabízených systémů si je velmi podobná. Při rozhodování, který systém využívat, se uplatňuje řada hledisek, jako např.:

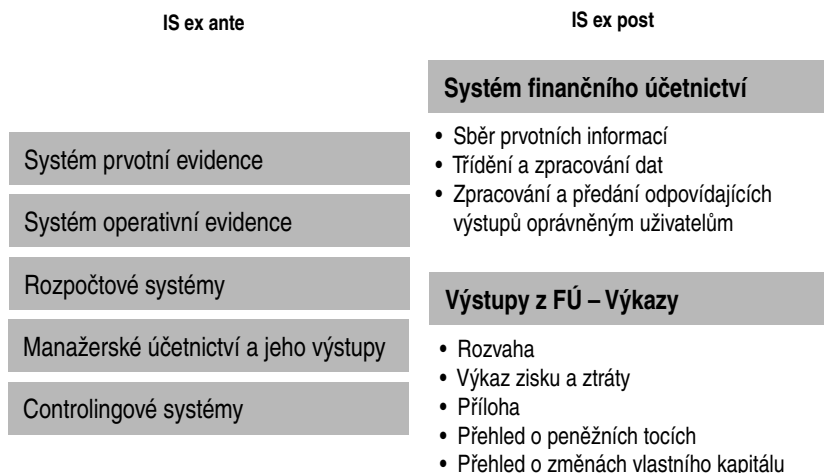
- velikost organizace a z toho vyplývající agenda, kterou ÚJ vede,
- komfort a služby, jež systém nabízí,
- nadstavbové programy, které mohou poskytnout řadu **dalších informačních sestav** z oblasti financování a ekonomiky.

Volíme-li nový IS, je potřeba zvážit ekonomickou situaci dané organizace včetně postupně se měnící soustavy právního rámce a dalších specifických podmínek. Změny v legislativě i v celkovém pojetí účelu informační technologie s sebou přináší, a i nadále budou přinášet množství problémů a překážek. Z těchto, ale i z dalších důvodů je velice nutné seznámit se s používaným softwarem a vyhodnotit uvedené aspekty. Je-li třeba, přiřadíme aspekty další a odhadneme jejich konkrétní dopad, zejména ve smyslu spolehlivosti a možnosti využívání zpracovaných dat.

Informatika je obor zabývající se vznikem, sběrem, přenosem a zpracováním dat. Následně využívá zpracované informace, které z takto získaných údajů vyplývají. Jednou z významných oblastí jakékoli ekonomiky je a bude

existence IS. Ten by měl vedení organizace poskytovat data a informace potřebné pro její **koncepční a operativní řízení**, a to ve vhodné struktuře, odpovídajícím obsahu a rozsahu a v libovolně zvolené agregaci. Výchozím pohledem na IS je hledisko časové, podle něhož se informace třídí na ty, které vypovídají o očekávaných jevech skutečností (informace *ex ante*), a informace o týchž jevech a skutečnostech, které však již v minulosti nastaly (informace *ex post*).

Schéma rozdělení informačních systémů

Při sběru, třídění a zpracování dat je třeba nastavit mezi jednotlivými systémy určité zásady a řídit se pevně stanovenými hledisky. Jsou jimi především:

- **integrita** dat, kdy přečtená data jsou totožná s daty uloženými, tzn. že během uložení (přenosu) dat nedochází k jejich neočekávaným změnám,
- **integrita** dat, tedy možnost sjednocovat data do stále vyšších celků a zároveň je propojovat s různými subsystemy s odlišnými výstupy,
- **kompatibilita** informací a dat (obousměrná) napříč verzemi,
- **konzistence**, tj. objektivnost, bezespornost a soudržnost pořizovaných a zaznamenaných dat.

Se samotným procesem sběru, třídění a dalšího zpracování dat na jednotlivých stupních jsou spojena **rizika**. Těch by si měl být uživatel vědom, aby byl schopen učinit relevantní vyhodnocení. Rizika v práci s daty spočívají především v:

- **kvalitě vstupů** – ta je přímo závislá na vytvořeném kontrolním prostředí, organizačních podmínkách, provádění primárního dohledu, organizaci technických a technologických kroků (viz heslo kontrolní prostředí, primární dohled),

Komplikovanost dat

- **způsobu vyhodnocování získaných dat** – i když zobrazené výsledky projdou kontrolou správnosti a spolehlivosti, je třeba zachovat „opatrný“ přístup při jejich vyhodnocování, tzn. být si vědom zejména kontrolního a přirozeného rizika spojeného s obsahem vykazovaných dat (viz heslo kontrolní a přirozené riziko),
 - **průchodnosti informací mezi odpovědnými místy se vztahem na včasnost a neporušenost** – při užití výstupů z různých informačních databází a subsystémů je třeba mít vždy na paměti eventuelní vznik nesprávností, ale i možnost úmyslného zkreslení zobrazených dat,
 - **způsobu předkládání odpovídajících informací veřejnosti**, případně v jejich samovolném průniku na veřejnost,
 - **poměru mezi dostatkem, resp. přebytkem informací**,
 - **ochraně dat** a dalším nakládání s nepotřebnými informacemi atd.
- Náročnost práce s daty tak vyplývá zejména ze skutečnosti, že data mají různou podobu, pochází z různých zdrojů a **nemusí se vyznačovat** potřebnou konzistencí a kompatibilitou. Je třeba je umět v procesu zpracovávat, a to z vícero hledisek. Klíčovým faktorem může být rozdělení do skupin zobrazující:
- **minulost** – vyhodnocením dat z let minulých lze dovozovat i výhled finančního řízení a hospodaření do budoucnosti; odpovídající analýza minulosti napomáhá sestavit podstatně přesnější, např. i vzájemně sladěné rozpočty, může vést k restrukturalizaci majetku za účelem optimalizace a jeho lepšího využití nebo k efektivní alokaci zdrojů do aktiv,
 - **přítomnost** – umožňuje modelování skutečnosti a souvislou, průběžnou kontrolu,
 - **budoucnost** – data a vyhodnocené informace jsou významné pro budoucí řízení finanční pozice, budoucí peněžní toky, finanční stabilitu aj.

IS vytvářejí ucelené soubory informací, z nichž některé mají vysoký stupeň systémovosti a formalizovanosti. Takovým systémem je především účetnictví.

Aby bylo možné s daty správně nakládat, je k tomu nezbytné vytvořit uvnitř organizace odpovídající podmínky. Tento proces má několik kroků, které spočívají především v zajištění:

- **kontrolního (příznivého) prostředí**, kdy pod pojmem kontrolní prostředí rozumíme celkový postoj, informovanost a činnost statutárních orgánů; silné prostředí samo o sobě není zárukou spolehlivosti a správnosti jednotlivých procesů a postupů, ale je jejich nutným předpokladem; prostředí, kde kontrola probíhá, má vliv na efektivnost, hospodárnost a účelnost finančních operací; silné prostředí podporuje účinné zpětné vazby a umožňuje řízení rizik,

- **organizačních podmínek** zejména pro sběr, třídění a zpracování dat a pro tok informací do systému účetnictví v odpovídajícím čase a kvalitě,
- **povinné aplikace průběžně zaváděných účetních metod** s přihlédnutím ke specifickým podmínkám dané organizace,
- **technických a technologických kroků** potřebných pro přenos a další využití dat,
- **profesní úrovně** při zpracování účetních dat včetně dalšího pravidelného profesního (průběžného) **vzdělávání** účetních a dalších ekonomických pracovníků.

Účetnictví jako konsensuální IS musí se všemi těmito stránkami počítat, a to při vlastním účetním řešení i při užívání informací z účetnictví pro finanční řízení na všech úrovních od vlastní ÚJ k národní i mezinárodní úrovni.

1.2 Účetnictví jako informační systém

Složitý proces rozhodování o finančních procesech v rámci sféry veřejných rozpočtů vyžaduje mít k určitému danému okamžiku dostatečné penzum spolehlivých dat a informací. Data, která jsou zpracována v účetnictví a posléze uvedena v ÚV jsou svou povahou absolutními daty. Jako taková jsou předpokladem pro **první detekci** daného stavu. Sama o sobě, aniž by byla posouzena v souvislostech, však ještě nemusí odhalovat daný stav v potřebné úplnosti. Data je třeba umět vyhodnotit a v souladu se stanoveným cílem v rámci plausibilních vztahů (viz slovník použitých pojmů) **z nich vytěžit informaci**.

Získání
informací
z dat

Informace je zpráva, která snižuje příjemcovu neznalost.

Kvalita vytěžené informace bude přímo úměrná připravenosti hodnotitele a závislá na jeho předchozích znalostech. Určitost vytěžené informace bude **ovlivněna cílem**, ke kterému bude použita. Výtěžnost dat a informací je závislá na způsobu provedení finanční analýzy za účelem optimalizace finančního řízení. Moderní přístupy ke způsobům finančního řízení jsou mnohotvárné, samy o sobě nejsou předmětem tohoto pojednání. Tak např. řízení pomocí metody RBM (Results-Based Management), které je založené na výsledcích a zaznamenává v současné době dynamický rozvoj, je jenom jednou z mnoha metod. Moderní metody řízení jsou předmětem jiných knih a pojednání. Zde se omezíme jen na oblast spojenou s využitím účetnictví jakožto informační základny.

Co je předmětem účetnictví?

Předmětem účetnictví je zachycování dat a informací o stavu a pohybu majetku a jiných aktiv, závazků včetně dluhů a jiných pasiv, dále o nákladech a výnosech a o výsledku hospodaření.

To vše s jedním hlavním cílem: poskytnout věrný a poctivý obraz finanční situace a finanční výkonnosti ÚJ

Poznámka:

Obsah účetních termínů je vysvětlen v kapitole 2 a ve zkráceném rozsahu ve slovníku pojmů.

**Věrný
a poctivý
obraz**

ZÚ nás nenechává na pochybách a definuje, co je věrné a poctivé, když říká, že:

- zobrazení je **věrné**, jestliže obsah položek ÚZ odpovídá skutečnému stavu, který je přitom zobrazen v souladu s účetními metodami, jejichž použití je účetní jednotce uloženo na základě ZÚ,
- zobrazení je **poctivé**, když jsou při něm použity účetní metody způsobem, který vede k dosažení věrnosti.

Tento princip je společný všem zavedeným účetním systémům bez ohledu na organizačně právní uspořádání, tedy i vybraným organizacím ve sféře veřejných rozpočtů.

Aby mohlo být dosaženo věrného zobrazení skutečnosti, je nezbytné mimo jiné:

- majetek a závazky (dluhy) správně ocenit,
- dodržovat stanovená pravidla, resp. neměnit způsoby zobrazení účetních operací v průběhu roku,
- dodržovat uspořádání a obsah položek ÚZ.

Účetní data jsou vytvářena podle pevně stanovených, vnitřně skloubených pravidel, která jsou obsahem uplatňované regulace. Odvozením z principů se dostaneme k zásadám a postupně až k jednotlivým **pravidlům pro vedení účetnictví**. Zachycování dat na základě prvotních dokladů podléhá (přísné) regulaci a vstupuje do účetnictví prostřednictvím chronologických a věcných zápisů. Ty vytvářejí obsah účetních knih, ze kterých se následně zpracují **předepsané výstupy – ÚV tvořící dohromady jediný informační celek – ÚZ**. Předpokladům a zásadám se podrobněji věnuje 2. kapitola této knihy.

Alespoň minimum znalostí o předpokladech a zásadách účetnictví by měl ovládat nejen management vybraných organizací, organizačních složek státu, ale i zastupitelé v místních orgánech a vedoucí jimi zřizovaných institucí. V opačném případě může docházet např. k účelové manipulaci. Důsledky si lze